

ПЪРВА ГЛАВА

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА СОЦИАЛНАТА ПЕДАГОГИКА

1. Предпоставки за появата и развитието на социалната педагогика като научна дисциплина

Появата на социалната педагогика е в резултат на социалното функциониране на обществото, на проблемите в неговото устройство. Тя възниква като отговор в дефицита на "...знания и умения за регулиране на човешките отношения" [1, 35]. Нейната основна задача е да даде на социалните работници/социалните педагози концепция за същността на механизмите за регулиране на системата "човешки отношения", за усъвършенстване на самия човек и обществото в което той живее.

1.1. Социалната педагогика като учебен предмет

Въпросът за това какво изучава социалната педагогика разглежда А. Мудрик. Той пояснява, че тя изучава социалното възпитание на човека, което се осъществява фактически през целия му живот. Определянето на мястото и ролята на социалното възпитание в живота на човека може да се съотнесе към процесите развитие и социализация.

Според авторът *развитието* е реализация на вътрешно присъщите наклонности и свойства на човека. Развитието на човека във взаимодействието и под влиянието на обкръжаващата среда в най-общ вид може да се определи като процес и резултат на неговата *социализация*. Това е процес на усвояване и възпроизводство на културни ценности и социални норми, а също саморазвитие и самореализация в обществото, в което човек живее.

Социализацията се разглежда като:

- процес на стихийно взаимодействие на човека с обществото и стихийно влияние на разнообразни жизнени обстоятелства;
- процес на влияние от страна на държавата при определени обстоятелства от живота на някои категории групи хора;
- процес на целенасочено създаване на условия за развитие на човека, за възпитание;
- процес на саморазвитие и самовъзпитание на човека.

Може да се приеме, че развитието е общ процес на формиране на човека, а социализацията е развитие обусловена от конкретни социални условия.

Възпитанието може да се разглежда като относително социално контролируем процес на развитие на човека в хода на

неговата социализация. То се осъществява в семейството и с него се занимава *семейното възпитание*.

Възпитанието се осъществява и от религиозни организации и в случая с него се занимава *религиозното възпитание*.

Възпитанието се осъществява от обществото и държавата в създадените от тях организации. В този случай с него се занимава *социалното или обществено възпитание* и то се явява като обект на изучаване на социалната педагогика.

Възпитание се осъществява и в криминално проявени общности и в случая с него се занимава *диссоциалното възпитание* [3, 3-4].

По-обстойното изясняване на тези и други понятия, свързани със социалната педагогика се разглеждат във втора глава, раздел първи - Характеристика на основните понятия в социалната педагогика.

1.2. Историческо развитие на социалната педагогика

Терминът "социална педагогика" бил предложен от немския педагог Фридрих Дистервег към средата на XIX в., но той станал активен в началото на XX в.

През втората половина на XIX в. започва да се разширява реда във педагогиката системата и тази на общественото възпитание. Последователно се включва възпитанието на младежи от все по-големи възрастови групи. В адаптацията и превъзпитанието се включват представители от всички възрастови категории, често неписващи се в социалните системи или нарушаващи установените норми. Този процес е свързан с процесите, които протичали в Европа и в Америка. Индустриализацията породила масова миграция на селското население към града, където то се е оказало неприспособимо към живота в новите условия. Появила се престъпност, аморално поведение, безпризорни, скитащи и хора живеещи в нищета. Този период съвпада с формирането на американската нация. Това обективно изисква определяне на културни ценности за всички социални слоеве и за всички възрастови групи на населението.

Църквата, като традиционен възпитател иска да продължи да играе съществена роля в живота на хората, но вече загубила монопола на позициите в сферата на морала и възпитанието. Образува се вакуум и той бил попълнен от няколко педагози, които започнали да разработват социалната педагогика [3, 4-5].

Принципно предметът на социалната педагогика се определя първо от немския проф. Паул Наторп. В своята книга "Религията в границите на хуманността" той поставя като подзаглавие "Една

глава за основите на социал. педагогика". По-късно П. Наторп издава своето главно съчинение "Социална педагогика", поради което той се смята за основател на това направление в педагогиката. Той разглежда социалната педагогика като педагогика за всички млади хора, която има за задача да възпита в младежта началата на солидарност и общественост. Той счита, че социалната педагогика изследва проблемите на интеграцията и възпитателния стил на общностите, с цел повишаване културното равнище на народа [3,5].

В края на XIX в. и началото на XX в. социалната педагогика все още не е намерила място сред университетските учебни дисциплини в България, но в практиката социално-педагогическите идеи намират широко приложение. Пример за това е създаването и дейността на *Съюза за закрила на децата в България*. Той е учреден само 5 год. след възникването на Международния съюз за помощ на децата през 1920 г. Съюзът инициира създаването на мрежа от институции: здравно-съвещателни станции, ученически трапезарии, детски летовища, дневни детски домове, детски градини, сиропиталища. В съюза членува и *Дружеството за борба с детската престъпност*, което инициира идея, сходна с днешните представи за пробация, а именно - децата престъпници (според тогавашния термин) да не изтърпяват наказанието си в затворите наравно с възрастните, а да имат условия за превъзпитание. За тази цел дружеството създава първото социално-педагогическо заведение от този тип, наречено "*Дом за човещина*".

Друга важна инициатива, която се свързва с дейността на Българския женски съюз е откриването на *Висшата социална школа* през 1932 г. Това е първият образователен институт за подготовка на социални педагози в България. В школата са се приемали жени и девойки, завършили гимназия или педагогическо училище, които се подготвяли за работа в сферата на социалните грижи. Преподаватели са били едни от най-видните учени - проф. Михаил Герасков, проф. Асен Златаров и др. Към 1940 г. социално-педагогическата практика вече се наблюдават значителни постижения и в страната е налице мрежа от социално-възпитателни институции за деца и възрастни.

През следващите годините този добър опит е забравен и поради идеологическата обремененост е обявен за "буржоазен", а социалната педагогика е представена като идея на западното общество.

След промените в България от 1989 г. общественото внимание отново се насочва към социалната педагогика като наука и академична дисциплина. Още в началото на 90-те години е налице остра нужда от специалисти за работа в социалната сфера и така възниква необходимостта от създаването на самостоятелна университетска специалност.

За първи път в България, в Софийския университет, във Факултета по начална и предучилищна педагогика през учебната 1991/1992 г. е създадена първата специалност "Дефектология и социални грижи". А на 06.03.1996 г. с решение на академичния съвет на Софийския университет е учредена катедра "Социална педагогика и социално дело" [4, 43-44].

2. Същност и съдържание на социалната педагогика като специфично знание, теория и практика

Развитието на социалното направление в педагогиката способства за формиране на спецификата на социалната педагогика като отрасъл, обособен в теорията и практиката. Мястото и ролята ѝ в социалната работа се определят от нейната същност, цели, съдържание, основни задачи и функции.

2.1. Същност, цел, предмет и обект на социалната педагогика

Изясняването на термина "социална педагогика" е свързано с произхода на термините:

- **"педагогика"** от латинските думи "*pais*" или "*paidos*" - означава дете и "*ago*" - означава ръководство или "детеводител";
- **"социална"** от лат. "*socialis*" – означава обществено, свързано е с живота и отношенията на хората в обществото. Тук не се има предвид просто социалното развитие и възпитание на човека, а неговата ориентация към социалните ценности, норми и обществени правила в които му предстои да живее и да реализира себе си като личност.

Според Л. Мардахаев социалната педагогика е свързана с направляване дейността на субекта на възпитание (родители, възпитатели и др.), която способства за управление на личността от раждането ѝ до етапа на социалното ѝ формиране и понататъшното ѝ развитие като гражданин на конкретно общество. Такова управление се осъществява в съответствие със съществуващите традиции, обичаи, културен и социален опит, в условията в които човек живее и в които му предстои да се развива [2, 8].

Авторът приема, че социалната педагогика се развива в две направления:

- **социалното направление** в *широк смисъл* се определя като влияние на държавата и обществото, с цел да се възпитава подрастващото поколение - *социопедагогиката*. Тя се изразява във законодателството, възпитателните институции, обучението и професионалната подготовка. От значение са и така наречените “неписани закони”, които се изразяват в обичаите, съвкупностите от норми и правила, приети в обществото, свързани с възпитанието на подрастващите. В *тесен смисъл* на думата социалното направление е свързано с влиянието на средата в процеса на формирането на личността – *педагогическата среда*. Има се предвид влиянието на всички възпитателни фактори – семейството, държавните учреждения, средствата за масова информация, игрите на децата, книгите които детето чете, приятелски кръг, авторитета на значимите за него хора, личността на детето, колектива в който личността участва в различните периоди от живота си;
- **лично направление** – отдава се значение на приоритета на социалното предназначение на човека, необходимостта от подготовката му за живот в конкретно общество. Това направление включва:

1. **Педагогика на социалното формиране на личността** – от една страна това е социално развитие в съответствие с индивидуалността на личността, особености и възможности, които характеризират вътрешната лична обусловеност. От друга страна това са социалните условия, в които живее и се развива личността. Не на последно място са социалните изисквания, в съответствие с потребностите на конкретното общество, неговата социокултура.

Социалното саморазвитие на човека е сложен закономерен процес, в който при определени условия има място и съответстващото социално развитие на човека. Изменението на условията изменя и направлението и интензивността на социалното развитие. Познаването на процеса на саморазвитие на човека позволява на възпитателя да прогнозира неговата динамика и направлява влиянието на различните условия за протичане на самия процес. Социалната педагогика изследва възможностите за социално развитие и възпитание на човека, за превъзпитание, за корекционно- възпитателна дейност, при отчитане на индивидуалните особености на личността, възпитателната среда и възможната социална перспектива.

2. Педагогика на социалните отклонения във формирането на личността – подраздел, който изучава причините за социалните отклонения в развитието и възпитанието на личността и отделни групи, възможностите за тяхното преодоляване [2, 8-11].

Л. Мардахаев разглежда социалната педагогика от позициите:

а) социалната педагогика като научна и практическа дейност на държавата и държавните обществени институции, осигуряващи възпитанието на подрастващите. Насочена е към оценка на законодателството, дейността на социалните институции, обществени организации, информационните средства. Изследва се целесъобразното използване на социално-педагогическите възможности на семейството, образователни и възпитателни, корекционни и др. институции за възпитание;

б) социалната педагогика е теория и практика на социалното формиране и усъвършенстване на личността и обществените групи в процеса на социализация;

в) социалната педагогика като теория – това е система от понятия, закони и закономерности, разкриващи процеса на социалното формиране на личността, социалното управление на групите при отчитане на влиянието на факторите на средата, сформирани в съвкупност от научни концепции и потвърдени от обществената и педагогическа практика;

г) социалната педагогика като практика – това е дейност осъществявана от социалния педагог (лицето, осъществяващо социално-педагогическата дейност) за диагностициране и прогнозиране на социалното развитие, корекция и възпитание, превъзпитание на личността и групата;

д) социалната педагогика като учебна дисциплина – това е компонент на професионалната подготовка на социалния педагог, социалния работник, специалиста по специална психология, корекционна и рехабилитационна педагогика [2, 13-16].

Целта на социалната педагогика е да допринесе за социалното формиране на личността или групата при отчитане на своеобразието и социокултурата на общността.

Като **предмет** на социалната педагогика Д. Цветков определя всичко онова, което може да се определи като педагогически особености, тенденции и закономерности на социалното възпитание и социалната интеграция, които трябва да бъдат изследвани и изучени. Предмет на социалната педагогика са социалните отношения със специфичен педагогически характер, възникващи между индивида със социален дефицит и другият

човек в процеса на тяхното общуване, които осигуряват правилната им социализация, интеграция, адаптация, ресоциализация и др. Разглеждат се индивидуално-психологически, юридически, медико, психо-терапевтични и др. страни и особености свързани с личностното развитие на отделния индивид. Към предмета на изследване на социалната педагогика се отнасят и случаите когато е нарушена социализацията и социалната адаптация на личността (децата от специализираните институции, малолетни и непълнолетни правонарушители и др.)

Предметът на социалната педагогика е целенасочената, организирана и съзнателна дейност на обществото, насочена към преодоляване на социалните проблеми и трудности на личността. Тази дейност е свързана с оказване на своевременна помощ за пълноценно социално функциониране на личността.

Авторът разглежда възпитанието като предмет на социалната педагогика в случаите когато трябва да се оказва помощ за формиране на социални умения у подрастващите и възрастните. Определя се, че социалната педагогика не е само педагогика на ресоциализацията и реадаптацията, а че тя възниква като наука в контекста на гражданското възпитание [3, 9-11].

Обект на социалната педагогика е човекът с неговата социална същност, проблемите и трудностите, които възникват в процеса на изграждането на човека под влиянието на факторите на околната среда.

2.2. Функции и задачи на социалната педагогика

Съдържанието на социалната педагогика Л. Мардахаев разкрива чрез същността на **функциите** които тя изпълнява:

- *познавателна* – изследване практиката на педагогическата дейност;
- *научна* – изучава закономерностите на социалното развитие, социализацията на личността, влиянието на факторите на средата, разработка на теоретичните основи, обосноваващи социално-педагогическите явления;
- *диагностична* – осъществяване на социално-педагогически оценки;
- *прогностична* – определяне перспективи в развитието на социално-педагогическия процес;
- *обяснителна* – описание и обяснение на социално-педагогическите явления, условия за тяхното съществуване и възможности за преобразуване;

- *адаптационна* – дейност насочена към стимулиране адаптацията на личността в средата или средата към личността при отчитане на индивидуалността ѝ;
- *преобразуваща* – социалната педагогика е призвана да преобразува педагогическата реалност, педагогическите отношения, учебно-възпитателния процес, своето съдържание;
- *корекционна* – направлява дейността на специалистите в корекционния процес на социалното развитие и възпитание на децата, процесът на възпитателната дейност на родители и възпитатели;
- *рехабилитационна* – направлява дейността на специалистите за възстановяване на индивидуалните възможности на личността в развитието, възпитанието, професионалната ѝ дейност;
- *мобилизационна* – направляване дейността на специалистите за активизиране на личността или групата при определени действия и постъпки;
- *профилактична* – насочва дейността на специалистите за превеция и преодоляване на различни социални отклонения при формиране на личността и групата;
- *образователна* – изследва съдържанието, методиката и обезпечаването при подготовката на кадри за социална работа;
- *управленска* – насочва дейността на специалистите за управление на процеса на социалното формиране на личността, социално-педагогическите явления в колектива и групата [2, 17-19].

Авторът определя четири групи задачи на социалната педагогика, които са свързани с нейните основни направления:

а) Задачи свързани със социопедагогиката:

- осъществяване на социално-педагогическа оценка на дейността на държавата, на обществените организации и движения, учреждения и колективи;
- изследване влиянието на факторите на околната среда върху развиващата се личност и група;
- възможностите за използване на факторите на средата в социалното развитие и възпитание на личността, при решаване на определени социално-педагогически задачи;
- изследване влиянието на отделните фактори (семейство, информационни средства и др.) върху личността.

б) Задачи свързани със социалното възпитание:

- изследване проблемите на съдържанието и начините за обезпечаване на най-оптималното социално възпитание на различните групи население, отделни категории личности и отделната личност;
- изследване на проблемите на социалното възпитание на личността в условията на семейството, образованието и специализираните институции;
- изследване опита на социалното възпитание в различните типове семейства и учреждения;
- изследване на чуждия опит и добри практики на социалното възпитание и адаптацията му към конкретните условия.

в) Задачи свързани с раздела на изследване на човека като социална единица:

- изследване особеностите на социалното развитие и социализацията на човека като личност;
- изследване особеностите на социалното развитие на личността при отчитане на нейната уникалност и оригиналност;
- откриване на причините за социалните отклонения в процеса на развитие и възпитание на човека, възможностите за тяхната профилактика, преодоляване и т.н.

г) Задачи свързани с личностната позиция и активността на човека в социалното му самоусъвършенстване:

- откриване ролята на личността в социалното ѝ самоусъвършенстване;
- изследване възможностите за активизиране на социалното самоусъвършенстване на личността в различните ѝ възрастови етапи [2, 19-20].

В своя труд Л. Мардахаев прави съпоставяне на целите, обекта и предмета на социалната работа и социалната педагогика (виж табл. 1). Той изяснява, че в определени моменти те може да си съвпадат, но в други не, като реализират целите си със свои методи и средства.

Таблица 1 – Сравнителна таблица

	Социална работа	Социална педагогика
Цел	Социална защита, социална помощ, социално обслужване.	Социално-педагогическа оценка, социално развитие, социално възпитание, тяхната корекция и рехабилитация, превъзпитание.

Обект	Човекът, имащ социални проблеми, които той не може да реши самостоятелно.	Човекът, който се нуждае от социално-педагогическа помощ. Социално-педагогическото прогнозиране и оценка.
Предмет	Оказване на материална помощ, социална закрила на човека, процес на социално обслужване на човек със специални нужди.	Социално-педагогически процес на развитие, възпитание, корекция или рехабилитация. Методи и методика на провеждане на социално-педагогическа оценка, прогнозиране и т.н.

3. Основни принципи на социалната педагогика

Изясняването на проблема на основните принципи в социалната педагогика е свързан в разработването на теоретико-методологическите ѝ основи. Представява интерес обособяването на основните принципи на социалната педагогика от Л. Мардахаяев в три основни групи:

I група – **принципи на социалната педагогика като наука**. Те имат общометодически характер и са характерни като цяло за научните дисциплини. Те се отнасят до научността, обективността, връзката с практиката и т.н.

II група – **принципи на социалната педагогика като практика**. Те определят изходното, базово начало. Изпълнението им съдейства за висока организация и обезпечаване на ефективността на социално-педагогическата дейност. Именно те преди всичко се отъждествяват с принципите на социалната педагогика.

III група – **принципи на образователната дейност за подготовка на специалисти в социалната сфера**. Те изпълняват изискванията които обезпечават качеството на подготовката на специалистите. Те също имат общ характер и отразяват закономерностите и изискванията на висшето училище за подготовката на кадрите.

Както вече беше отбелязано в случая особен интерес представляват принципите на социалната педагогика като практика. Едни от най-значимите от тях са: природосъобразност, индивидуалност и хуманизъм.

Принципът за **природосъобразност** е свързан с приемането, че човек се развива според законите на природата и социалният им

характер. В същността на принципа стои отношението към човека като към природно същество, като към социално-природно същество. Човек може да развие своето съвършенство само като се вземат предвид неговите природни възможности и не повече. В противен случай може да настъпят деформации. Принципът за природосъобразност налага необходимостта от прецизно отчитане, в процеса на социално-педагогическата работа, на естествените възможности на личността. Спазването на изискванията на този принцип най-добре позволява използването на индивидуалните природни възможности при целенасоченото направляване развитието на личността. Основните изисквания на този принцип са свързани със:

- знания за законите и закономерностите в развитието и възпитанието на човека и умение за изграждане на социално-педагогическата работа в съответствие с тях;
- изучаване и познаване не толкова на възрастовите и половите индивидуални особености, а познаване на близките и перспективни възможности на човека – обект на социално-педагогическа работа;
- изборът на цели на социално-педагогическата работа, средствата за постигането им да са съобразени с индивидуалните възможности на личността;
- при работата с деца със специални потребности да се отчитат особеностите на индивидуалното, индивидуално-корекционното и корекционно-компесаторно развитие, като се създават преди всичко оптимални условия за индивидуално самоусъвършенстване;
- в процеса на социално-педагогическата работа да се отчитат възможностите на природните характеристики в реализацията на целите.

В основата на принципа за **индивидуален подход** (съобразяване с индивидуалните особености) стои приемането на човека с неговите индивидуални особености, възможности, достойнства и недостатъци. В работата с конкретния човек стои определен подход, начин, методика на социално-педагогическа дейност, осигуряваща необходимото за пълната реализация на индивидуалния му потенциал в развитието и възпитанието. Същността на принципа се изразява в организацията и осъществяването на социално-педагогическата дейност при отчитане на индивидуалните особености и интереси на личността. Принципът се реализира при спазването на изискванията за:

- провеждане на начална (първична) диагностика за пълно опознаване на индивидуалните особености на личността;

- съобразяване с особеностите на началния етап на работа, когато личността се адаптира към социалния педагог и към процеса на социално-педагогическата дейност;
- отчитане състоянието на личността и динамиката на нейното изменение в процеса на развитието ѝ;
- създаване преди всичко на “комфортни” условия за работа с конкретния човек в процеса на социално-педагогическата дейност.

Същността на принципа за **хуманизъм** в социалната педагогика се изразява в приоритета на социалните ценности на човека, създаване на условия за защита на неговите права, оказване на помощ при интеграцията му в обществото. Основните изисквания са:

- развитието и възпитанието се осъществяват в съответствие с интересите на личността и трябва да съдействат за неговото самоусъвършенстване;
- възпитанието трябва да постави личността в определени условия, които най-много съответстват на неговите индивидуални възможности и да не допуска самоунищожение на личността;
- в процеса на взаимодействие с личността да се признават правата ѝ да бъде сама себе си и се уважава личното ѝ достойнство.

Друг принцип в социалната педагогика, това е принципът свързан с **влиянето на личността на социалния педагог**. Личността на специалиста определя своеобразното отношение към неговата дейност с тези, с които той непосредствено работи. Той е свързан с авторитета, доверието към социалния педагог, към неговите думи и действия. В процеса на социално-педагогическата дейност се осъществява взаимодействие на култури, волеви усилия, емоционални преживявания между обекта и субекта в дейността. Всичко е в зависимост от конкретната ситуация. Изкуството на педагогическата дейност има индивидуален характер. Може да се овладее определен опит на ниво умение, но действителните резултати могат да бъдат други. Те могат да бъдат по-добри или по-лоши. Реализирането на принципа се съобразява с изискванията:

- при определяне на обекта на социално-педагогическа работа, средата, задачите да се съобразят с личностните особености на педагога, с възможностите му да обезпечи очакваните резултати;

- при работа с личност или група педагогът трябва да умее да настройва себе си за работа с тях и да прогнозира резултатите;
- в ситуации когато личността на педагога не е в състояние да постигне прогнозираните резултати, трябва или да му се помогне или да се смени;
- важно е да се оценяват особеностите на индивидуалния стил на възпитателната дейност, достоинства и недостатъците, които се явяват основни стимули за самоусъвършенстване на педагога;
- определяне на степента, до която може да бъде усвоен чуждият опит.

Принципът за **културосъобразност** се определя от особеностите на развитието на човека като социално същество. Той се формира при конкретни условия на живот, в конкретна култура. Основните изисквания при реализацията на принципа са:

- приобщаване на детето от неговото ранно детство към националните културни традиции;
- рационално използване възможностите на народните мъдрости, език, традиции, обичаи;
- социалното възпитание да започне на родния език, като активно се използват народни песни, приказки. Чуждоезиковата култура да се усвоява на фона родния език и култура;
- активно да се използват постиженията на националното културно наследство [2, 26-34].

4. Мястото на социалната педагогика в системата на научното познание

Въпросът за мястото на социалната педагогика в системата на научното познание се разглежда от А. Мудрик в няколко аспекта: раздели на социалната педагогика, с другите отрасли на педагогическото знание и връзката ѝ с другите отрасли на човешкото познание.

4.1. Раздели на социалната педагогика

Социалната педагогика като отрасъл на знания включва няколко вида раздели. Синтезирането на знанията от тях позволява социалното възпитание да се разглежда като един от видовете на социалната практика и да се разработят определени подходи и препоръки за неговото усъвършенстване.

Един от разделите на социалната педагогика който авторът разглежда е *философия на социалното възпитание*. Тя се разработва на основата на философията, етиката, социологията и педагогиката. Определя се същността на социалното възпитание и неговите задачи, разработват се общи подходи за развитието, социализацията и възпитанието на личността, определят се ценности и принципи на социалното възпитание.

Друг раздел на социалната педагогика е *социология на социалното възпитание*, който изследва социализацията като контекст на социалното възпитание и социалното възпитание като съставна част от социализацията. Получените знания позволяват да се потърси пътя и начините за преодоляване на негативните тенденции и утвърждаване на положителното влияние в развитието на човека и в процеса на социализацията му.

Социално-педагогическата виктимология изследва тези категории хора, които са станали или могат да станат жертви на неблагоприятните условия на социализация. Тя определя направленията за социална и педагогическа помощ.

Теорията на социалното възпитание е раздел, който описва, обяснява и прогнозира функционирането на социалното възпитание. Изхождайки от философията на социалното възпитание се отчитат данни от социология на социалното възпитание и социално-педагогическата виктимология. Изследва се например: какво представлява самата личност, група, социалните субекти в социалното възпитание и как те си взаимодействат; съдържание на дейността на възпитателните организации; съдържание и характер на индивидуалната помощ за личността.

В раздела *психология на социалното възпитание* на основата на социално-психологическата характеристика на групата и личността, особеностите им в различните възрастови етапи се идентифицират психологическите условия за ефективно взаимодействие между субектите на социалното възпитание.

Разделът *методика на социалното възпитание* избира и конструира от практиката нови начини за целесъобразна организация на социалното възпитание.

Икономиката и мениджмънта на социалното възпитание изследва от една страна потребностите на обществото в определено качество на “човешки капитал”, а от друга икономическите ресурси на обществото, които могат да се използват за организация на социалното възпитание. В този раздел се разглеждат още въпросите за управление на социалното възпитание [4, 186-188].

4.2. Социалната педагогика и другите отрасли на педагогическото знание

За разработването на широк кръг от своите проблеми социалната педагогика се опира на педагогическите идеи и теории от *история на педагогиката*. Използва еволюиралата възпитателна практика на различните етапи от човешкото развитие като цяло и опита на отделни страни, общества, държави и т.н.

От *сравнителната педагогика* използва възможността да се запознае и изучава чуждия опит в областта на теорията и практиката на възпитанието на съвременния етап.

Социалната педагогика е в много тясна връзка и взаимосвързана със *семейната, консултативната и корекционната педагогика*.

Тя е в тясна връзка и с тези отрасли на педагогическото знание в сферата на които се прилагат различни типове на възпитателна организация. Това са типове педагогики разделени на възрастов признак - *предучилищна, начална, училищна, вузовска, андрагогия, герагогика*, така и отрасловите педагогики – *военна, професионална* и т.н. [4, 188-189].

4.3. Връзка на социалната педагогика с другите отрасли на човешкото познание

Философията поставя конкретни въпроси за човешкото съществуване и се опитва да им даде отговор и да създаде обществена система от възгледи за света и мястото на човека в него. Социалната педагогика и по-точно нейния раздел "Философия на социалното възпитание" изследва своите проблеми в по-голяма или по-малка степен изхождайки от определени възгледи за човека и неговото възпитание. В тези възгледи винаги може да се открият и философски основания.

Етиката анализира общите закономерности на развитието на моралните представи и отношения, а също така на формите на морално съзнание на хората и техните морални действия. Социалната педагогика използва и взема под внимание сформираните етични принципи за нравственост, определя целите и разработва методи на възпитание, изследва проблемите, междуличностните взаимодействия, теориите и методиката на социалното възпитание.

Социологията е наука за закономерностите, функционирането и развитието на обществото като цяло, за

социалните отношения и социалното общество. Социологията на социалното възпитание изучава проблемите на социализацията използвайки редица данни на отрасловото социологическо знание: социология на възрастта, социология на населеното място, на средствата за масова комуникация, социология на образованието, социология на престъпността, социология на религията, социология на семейството. Социалната педагогика отделя внимание на данните на социологията, които характеризират социалния контекст при който се осъществява социалното възпитание, анализира особеностите, свойствените различия на типа регион и типа селища, ценностната ориентация на отделните възрасти и социално-професионални групи население.

Етнографията изучава битовите и културни особености на народа. Изучава етническите особености, националния характер, закономерности на формиране и функциониране на национално самосъзнание и етнически стереотипи. Социологията и психологията на социалното възпитание използва данните за етническите особености във възрастовите периоди от живота на човека, за факторите определящи положението на личността при една или друга възраст и пол в етноса, за етническата специфика и закономерности на социализация и възпитание, за каноните на човека в различните етноси. При определяне на конкретни задачи и съдържание на възпитание, при изграждане на система и определяне на форми и методи на социално възпитание се имат предвид етническите особености. В системата на социалното възпитание начините за въздействие и възпитание на личността се използват в рамките на дадения етнос.

Социалната психология изучава закономерностите в поведението на хората, обосновава факторите за включването им в социалните групи, а също и психологическите характеристики на тези групи. *Възрастовата психология* от своя страна изучава възрастовите особености и динамиката на психичните процеси у човека, възрастовата обусловеност на факторите в развитието на личността. Социалната педагогика използва данните на социалната и възрастова психология за изследване проблемите на социализация и виктимология за разработването на методика за социално възпитание [4, 189-191].

4.4. Взаимна връзка на социалната педагогика със социалната работа

Интерес представляват различните мнения за взаимната връзка на социалната педагогика със социалната работа. Между тях съществуват съществени терминологични и съдържателни

различия. Социалната работа е “всеки процес на целенасочено въздействие върху определен обект за получаване на резултат с определено предназначение, независимо от равнището на което се осъществява – индивидуално, социално-групово, обществено” [1, 93]. Това е процес на изразходване на енергия от човека за създаване на материални и духовни ценности за предизвикване на промяна в индивидуален или обществен план [1, 93]. Социалната работа е “професионална дейност за подобряване взаимната адаптация на подпомаганите лица, семействата, групите и средата, в която те живеят. Тя е комплекс от подпомагащи дейности, насочени към постигане на по-добро качество на живот, достойнство и отговорност у хората на основата на индивидуалните им способности, междуличностните отношения и ресурсите на общността” [2, доп. раз., т.9]. Съдържанието на социалната работа се асоциира със социалната помощ и грижи в които преобладават медицински, финансови, правни, психотерапевтични и други аспекти. В социалната педагогика акцентите падат върху педагогическите аспекти на социалната адаптация и интеграция [5, 14].